Imagini istorice ale oraşelor actualei Românii în tipografii europene (secolele XVI-XVIII)

Anda-Lucia SPÂNU

Institutul de Cercetări Socio-Umane Sibiu
Institute for Social Sciences and Humanities from Sibiu
Personal e-mail: andaluciaspanu@yahoo.com

Historical images of nowadays romanian towns in european printing houses (16th - 18th centuries)

Urban views provide evidence about events that took place in cities: battles, sieges, revolutions, peace treaties, coronations, executions, weddings or funerals, and so on. One of the most important consequences of the invention of printing was that it made possible the multiplication of representations of such events, to be sold to contemporaries, and thus the event became widely known; can be said that those images were the equivalent of today's newspapers.

The popularity of the city views led to the production of both cheap or sophisticated and elaborate publications, illustrated with high-quality prints.

Printed images of towns occur in the last decades of the 15th century with the first illustrated books. During the centuries, major towns were subject of a larger number of representations drawn, painted, engraved, but mostly printed.

Representations of the current Romania towns have been made on a large variety of supports, but most of them were printed images, published originally but which circulated as well as prints. They are to be found as illustrations inside books printed in several European printing houses.

This paper brings together the titles of books printed in western Europe containing historical images of nowadays Romanian Towns.

Keywords: printing house, urban views, old books, historical images, prints

Una dintre cele mai importante consecinţe ale apariţiei tiparului a fost faptul că făcea posibilă multiplicarea reprezentărilor unor evenimente, mai mari sau mai mici, întâmplate în oraş: bătălii, asedii, revoluţii, capitulări, tratate de pace, încoronări, intrări triumfale, execuţii, nunţi sau înmormântări ş.a.m.d. Vândute contemporanilor, aceste reprezentări făceau posibilă transmiterea informaţiei şi evenimentul devenea astfel larg cunoscut. Se poate spune că aveau rolul ziarelor sau cărţilor poştale ilustrate din secolul trecut, sau ale albumelor postate pe conturile on-line de astăzi.

Citirea unei pagini ilustrate e aproape instantanee. „Textul" oferă un întreg din punct de vedere iconografic.[1] Nu este de mirare că s-au bucurat de mare succes.

Popularitatea vederilor de oraşe a dus la producerea unor publicaţii diverse, de la unele foarte ieftine, accesibile pentru orice buzunar, până la cele mai sofisticate şi elaborate, ilustrate cu stampe de foarte bună calitate, pentru cei care şi le permiteau. Au existat o mulţime de aspecte urbane pe care artiştii au ales sau li s-a cerut să le reprezinte.

Cărţile cu vederi de oraşe, însoţite mai mult sau mai puţin de text, au fost un fenomen în Europa, în jurul lor creându-se o adevărată industrie. Ele satisfăceau nevoia de (informare prin) imagini, din ce în ce mai puternică, a celor care nu puteau călători. Una sau mai multe reprezentări ale oraşelor actualei Românii pot fi găsite într-un număr important de astfel de lucrări, tipărite în mai multe centre europene.

Oraşul a apărut adesea ca fundal, simbolic sau real,

BDD-A26157 © 2016 Centrul Cultural Interetnic Transilvania
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:30 UTC)

al unor evenimente dramatice pentru viața locuitorilor săi, pornind chiar de la teme religioase (Bunavestire, Răstignirea).[2]

Hărți ale orașelor se cunosc din antichitate, atât în Est cât și în Vest. Reprezentări schematice de orașe apar încă de atunci pe pereții clădirilor publice și biserici.[3]

Reprezentări de orașe au existat și pe hărți și planuri medievale. Se pare că rolul hărților „locale" cu astfel de reprezentări a fost unul administrativ, acela de a dovedi o anumită stare de fapt într-un proces, într-o dispută privind proprietatea sau dreptul de utilizare a râurilor, izvoarelor ș.a.m.d.[4]

„Hărțile insulelor", *isolarii*, destinate să ajute marinarii Mediteranei, conțineau hărți pictate. *Liber Insularum Archipelago* al lui Cristoforo Buondelmonte, apărut prima oară în 1420, conținea și vederea pictată a Constantinopolelui. Planuri ale Ierusalimului și Acrei fuseseră desenate încă din 1320-1325, pentru a ilustra *Liber Secretorum fidelium crucis* a venețianului Marino Sanudo Torsello, lucrare de propagandă pentru o nouă cruciadă.[5]

Cele mai vechi vederi urbane veritabile, din punct de vedere geografic și topografic, pe care le știm, datează din a doua jumătate a secolului al XV-lea și sunt simple fantezii.[6]

Prima vedere de oraș considerată conformă realității este cea a orașului Köln, și a fost realizată în 1474 de Werner Rolewink, pentru *Fasciculus Temporum*, lucrare care conține, mai multe alte vederi fictive de orașe, pe lângă cea (relativ) adevărată.[7]

Cea mai spectaculoasă vedere realizată la sfârșitul secolului al XV-lea a fost însă cea a Veneției (comisionată de un negustor german, rezident în oraș), publicată în 1500, creație a lui Jacobo de Barbari, pictor de curte pentru mulți prinți, inclusiv împăratul Maximilian I.[8]

Tradiția reprezentărilor topografice și cartografice ca ilustrații de carte (cu caracter științific) a apărut odată cu *Liber Chronicarum* sau *Cronica de la Nürnberg*, cum mai este cunoscută lucrarea, o istorie a lumii bogat ilustrată, tipărită în 1493 de Anton Koberger. Textul a fost asigurat de către medicul și cărturarul Hartman Schedel, iar ilustrațiile (imagini care înfățișează scene biblice, personaje mitice, tabele genealogice și portrete ale împăraților, regilor, sfinților și papilor, precum și hărți și vederi de orașe) au fost realizate de Michael Wohlgemut și Wilhelm Pleydenwurff.[9]

Pornind de la acest moment etalon, în secolele al XVI-lea și al XVII-lea a existat o frenezie privind producerea vederilor de orașe, care au inundat piața.

În paralel au fost produse numeroase manuale cu instrucțiuni de utilizare a instrumentelor de măsurare și a operațiunilor tehnice necesare pentru realizarea unei vederi de oraș. Au fost inventate noi instrumente de măsurare și tehnicile de utilizare a acestora au fost îmbunătățite și prin testarea lor în operațiunile militare (de tipul asediului).[10]

Încă din secolul al XVI-lea, dar mai ales în cel următor, ca urmare a interesului crescut în consemnările vizuale, bătăliile erau reprezentate atent, cu detalii despre tactici și strategii specifice, care să le individualizeze. Modul de reprezentare a scenelor de luptă s-a modificat corespunzător schimbărilor militare și a influențat și vederile urbane.[11] Majoritatea asediilor – a căror frecvență a crescut în urma dezvoltării fortificațiilor și fortărețelor – au fost reprezentate de cartografi și artiști, atât în scop de propagandă cât și pentru informare.[12]

Vederile de orașe numite generic „vedute", sunt rezultatul combinației celor două tipuri clasice de reprezentare, topografică și artistică.[13] La mijlocul secolului al XVII-lea, vedutele, ca și peisajele, au devenit un gen independent al picturii, mai întâi în Olanda – dominată de orașe și negustori, care încurajau arta descriptivă –, cu vederile pictate ale orașelor Amsterdam, Delft și Haarlem, și apoi în toată Europa secolului al XVIII-lea, răspândindu-se prin intermediul artiștilor-autori-călători.

Vedutele germane au devenit populare mai ales ca urmare a schimbărilor în domeniul tiparului. În ultima parte a secolului al XVIII-lea, cărțile de buzunar de tip almanah, – „Taschenbücher" – au început să conțină ilustrații. Până la începutul secolului al XIX-lea acestea au devenit surse de informare și divertisment dar și surse de venit pentru artiști. În vreme ce numărul vedutelor creștea, acuratețea lor scădea proporțional.[14]

Transilvania, Moldova și Țara Românească au reprezentat pentru mai multe secole spațiul de intersecție și desfășurare al legăturilor politice și economice dintre Apus și Răsărit. Astfel, lumea noastră a fost în contact cu diverse culturi prin intermediul călătorilor, fie ei diplomați, negustori sau artiști. Mulți dintre cei care ne-au vizitat și-au notat impresiile și, după întoarcerea acasă, le-au tipărit sub formă de cărți, în principalele imprimerii europene.

Pentru călătorii veniți la noi din Europa Occidentală și Centrală, ca și pentru cititorii cărților de călătorie pe care aceștia le-au publicat, ținuturile est și sud-est europene au fost la fel de exotice ca și cele orientale. Ei au înfățișat orașele noastre potrivit epocii istorice și culturale de care aparțineau. Reprezentările urbane se încadrează în tipurile de vederi urbane prezentate mai sus și sunt specifice pentru perioada în care au fost tipărite, fiind similare cu altele, de același tip, din Europa.

Din totalul de 1110 vederi urbane repertoriate[15] de curând, doar în cărți tipărite în cele trei secole discutate aici se găsesc 128 de vederi: 12 vederi parțiale și 116 de vederi generale, din care 39 de vederi generale imaginate cu elemente recogoscibile și 77 de vederi generale imaginate (cele mai multe sunt scene de asediu și/sau de bătălie).[16]

BDD-A26157 © 2016 Centrul Cultural Interetnic Transilvania
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:30 UTC)

Orașele reprezentate sunt (în ordine descrescătoare a numărului imaginilor): Oradea (cu 23 de vederi) Timișoara (cu 19 vedute), Cluj-Napoca (8), Brașov (7), Iași (7), Alba Iulia (6), Satu Mare (6), Târgoviște (6), Mediaș (5), Sibiu (5), Bistrița (4), Sighișoara (4), Sebeș (3), Orșova (3), Botoșani (2), București (2), Gherla (2), Giurgiu (2), Lipova (2), Odorheiu Secuiesc (2), Târgu Mureș (2), Sfântu Gheorghe (1), Călimănești-Căciulata (Cozia) (1), Făgăraș (1), Focșani (1), Hunedoara (1), Horezu (1), Râmnicu Vâlcea (1), Turnu Severin (1).

Acestea fac parte din 44 de lucrări (40 de cărți și 4 manuscrise)[17], tipărite în 19 centre tipografice: Augsburg (8), Nürnberg (7/10) și Frankfurt (6/8), Wien (4), Brașov (2), Köln (1), Leiden (1) Leipzig (2), Nürnberg & Frankfurt (2), Antwerp (2), Wallstatt (1), Basel (1), Bologna (1/2), Nürnberg & Bologna (1), Paris (1), Praga (1), Roma (1), Venezia (1).

Având în vedere spațiul acordat acestui text, nu este posibilă aici o analiză a fiecărei lucrări în parte și nici prezentarea tuturor centrelor tipografice. Aceste teme vor face obiectul unui studiu mai amplu, aflat în lucru, privind istoriografia imaginilor istorice ale orașelor din actuala Românie.

Se cuvine subliniat, însă, un aspect, și anume că mai mult de jumătate dintre lucrările ce conțin și reprezentări ale orașelor din cele trei provincii române, tupărite în secolele al XVI-lea – al XVIII-lea, au fost produse în celebrele tipografii[18] germane din Augsburg, Frankfurt și, mai ales, Nürnberg[19].

Acest aspect se va schimba în secolul al XIX-lea, odată cu modificările intervenite atât în tehnicile de imprimare, dar și ca urmare a schimbărilor din Europa.

Anexa 1

Lista cărților din secolele al XVI-lea - XVIII-lea cu imagini istorice ale orașelor din România

Secolul al XVI-lea

Boissardus, Jean Jacques. *Pannoniae Historia Chronologica: res per Ungariam, Transylvaniam iam inde a co[n]stitutione Regnorum illorum, usque ad invictiss. Rom. im. Rodolphum II. Vngariae regem christianum 40. et sereniss. Sigismundum Bathorium Trans. etc ducem, maxime vere hoc bello gestae: Vitae item actaet victoriae reliquorum eius belli procerum*, Frankfurt, 1596. (Giurgiu p. 106, Giurgiu p. 121, Târgoviște p. 112).

Neue Siebenbürgische Victorien. Mancherley Treffen, Schlachten, Einnam vnd Christliche vberwindungen, das ist, wie der ... Fürst ... in Siebenbürgen ... vestung Temeswar ... eingenommen (etc.). Nürnberg, 1596. (Timișoara, ultima pagină nenumerotată).

Sybenbürgische Chronica und Kriegßhändel zu Wasser und Lande ... Geschiechten Johannis Vaivoda inn Sybenbürgen Anno 1528... continuirt biß auff den Aprilen dieses 1596. Jars. Wallstatt, 1596. (Târgoviște, p. 960-961).

Münster, Sebastian. *Cosmographey oder beschreibung aller Länder, Herrschafften, fürnemsten Stetten: geschichten, gebreuche[n], handtierungen etc. Erstmals beschriben durch Sebastianum Munsterum, auch durch ihn selbst gebessert, an Welt vnd Natürlichen historien*, Basel, 1598. (Brașov p. 1262, Sibiu p. 1039).

Secolul al XVII-lea

Hieronimus, Ortelius. *Chronologia der Historische beschreibung aller kriegsempörungen unnd belagerungen der Statt und Vestungen auch Scharmusseln und Schlachten so in Ober und Under Ungern auch Siebenbürgen mit dem Turcken von A. 1395 biß auff gegen wertige Zeit denck würtig geschehen. Alles gründtlich unnd Ordenlich (Vergleichen vorniemals in Druck aüßgangen) züsammen verfast und mit Fleiß beschriben*, Nürnberg, 1604. (Oradea planșa dintre p. 416 și 617 sau p. 144; Târgoviște planșa dintre p. 292 și 293 sau p. 294; Timișoara p. 316).

Tomasi, Giorgio. *Delle guerre et rivolgimenti del regno d,Ungaria e della Transilvania*, 1621. (Târgoviște –; Timișoara –).

Georg Braun, Georg; Hogenberg, Franz. *Civitates orbis terrarum*, vol. 6, *Theatri praecipuarum tatius mundi liber sextus*, Köln, 1618. (Cluj planșa dintre p. 41 și 42 sau p. 41; Oradea planșa dintre p. 40 și 41).

Hoefnagel, Georg. *Varadium, vulgo Gros Wardein, Transilvaniae oppidum, cum munitissimo popugnaculo. In provinciae introitu secundo, à Mahumeta Turcarum Imp. obsessum, et frustra tentatum*1625 *Thesaurus Philo-Politicus oder Politisches Schatzkästlein*, Franckfurt am Mayn, Eberhard Kieser, 1625. Vol. 1, Cățile 5-8. (Oradea p. 308).

Türckische und Ungarische Chronica, oder Kurze Historische Beschreibung aller deren zwischen dem hochloblichsten Ertz Hauß Oesterreich auch andern Christischen Potentaten dem Türcken, Nürnberg, 1663. (Satu Mare –; Târgoviște planșa 15).

Zeiler, Martin. *Neue Beschreibung des Koenigreichs Ungarn und dazugehörigen Landen* ... Weiland von dem berühmten sel. Herrn Martino Zeilero beschrieben, Anietzo ... der vornehmstenden Staedte Abrisse, und was sonsten biß an dieses 1664ste Jahr passiert, heraußgegeben und verlegt von Johann Beza. Zu finden in Christina Kirchners Buchladen, Gedruckt bey Johann Erich Hahnen, Leipzig, 1664. (Oradea planșa 29, Timișoara planșa 25).

Fürsten, Paulus. *Ortelius redivivus et continuatus oder der Ungarische und Siebenbürgische Krieg*, Frankfurt am Mayn, 1665. (Oradea p. 247; Satu Mare fila XIX și p. 212; Târgoviște p. 182; Timișoara p. 195).

Tröster, Johannes. *Das Alte und Neue Teutsche Dacia. Das ist: Neue Beschreibung des Landes Siebenbürgen,*

BDD-A26157 © 2016 Centrul Cultural Interetnic Transilvania
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:30 UTC)

Darinnen dessen Alter, und jetziger Einwohner, wahres Herkomen, Religion, Sprachen, Schrifften, Kleider, Gesestz und Sitten, nach Historischer Warheit von zweytausend Jahren har erörtert: Die berühmteste Städt in Kupfer eigentlich abgebildet; dabey viel Gothische und Römische Antiquitäten und Anmahnungen entdecket werden. Neben etlichen andern Kupfern, und einer geschmeidigen emendirten Landkarten das erste mahl herausgegeben von Johanne Tröster, Cibinio-Transylv. S. S. Th. & Philosoph. Medicae Studioso, Nürnberg, Ch. Gerhard in Verlegung J. Kramers, 1666. (Bistrița după p. 440; Brașov planșă dublă după p. 394 ; Cluj planșă dublă după p. 449; Mediaș după p. 408; Sebeș după p. 434; Sibiu planșă dublă după p. 364; Sighișoara planșă dublă după p. 404).

Meissner, Daniel. *Sciagraphia Cosmica, Oder: Eigentliche Abbildung, Achthundert der mehrentheils vornehmsten Städte, Vestungen und Schlösser, so allenthalben in allen Theilen der Welt berühmt sind ... in Verlegung Paul Fürstens, Kunst- und Buchhändl. Seel. Wittib und Erben*, 7 (opt părți în patru volume) Nürnberg, 1678, Pars octava: *Italia, India, Türckei un3d Hungarn*. (Oradea planșa 97; Timișoara planșa 96).

Birken, Sigismund von. *Der vermehrte Donau Stand. Mit Allen seinen Ein- und Zuflüssen, angelegenen Königreichen, Provinzen, Herrschafften und Städten ... Mit einer kurzen Continuation der merkwürdigsten Türkischen Kriegs-Handlungen in Candien, Polen und Hungarn, wie auch die Beläger und Entsetzung der Kays. Residentz-Stadt Wien* ... Figuren der vornehmsten Städt und Vestungen an der Donau in Kupfer hervor gegeben und verlegt von Jacob Sandrart, Kupferstecher und Kunsthändler in Nürnberg. Im Jahr Christi 1684. (Oradea –; Timișoara –).

Longhi, Gioseffo. *L'Origine del Danubio*, Norimberge & Bologna, 1684. (Alba Iulia p. 102; Oradea p. 98).

Krekwitz, Georg. *Totius Regni Hungariae superioris & inferioris accurata Descriptio. Das ist Richtige Beschreibung Deß gantzen Königreichs Hungarn Sowol was das Obere als Untere oder Niedere anbelanget haben dann die Beschaffenheit desselben Städte, Festungen, Schlosser, Städtteilen, Marktsiedlungen und angreutzende Örter Sampt allem dem jenigen was am Donau-Strom liegt und befindlich ist.* ... Sampt einer accuraten Land-Charten und in dieser anderen Auflag mit mehreren Städten in Kupfer, auch hierzudienlichen Register vorstellet wird, Von Georg Krekwitz, auß Siebenbürgen. Frankfurt und Nürnberg, Verlegst Leonhard Loschge, Druckts Johann Philipp Andrea, 1685. (Mediaș p. 346; Oradea planșa dintre p. 1072 și 1073; Satu Mare planșa dintre p. 1076 și 1077; Timișoara planșa dintre p. 862 și 863).

Wagner, Johann Christoph. *Delineatio Provinciarum Pannoniae et Imperii Turcici in Oriente. Eine grundrichtige Beschreibung dess ganzen Aufgangs, sonderlich aber dess hochlöblichen Königreichs Ungarn, und der ganzen Türckey ... auch ... Mohren, Arabern und Tartars* ..., Jacob Koppmayer, Augsburg, 1685. (Timișoara planșa 7).

Bizozeri, Simpliciano. *Notizia particolare della stato passato, e presente de' regni d'Vngheria, Croazia, e principato di Transilvania*, Bologna, 1686. (Oradea p. 66; Satu Mare p. 77; Timișoara p. 52).

Brown Edward, *Reysen durch Niederland, Teütschland, Ungarn, Servien, Bulgarien, Macedonien, Thessalien, Östereich, Steyrmarck, Cärnthen Krän, und Friaul*. Verlag Johann Zieger – JohannMichael Spörlin, Nürnberg, 1686. (Turnu Severin p. 85).

Burckhard von Birckenstein, Anton Ernst. *Ertz-Herzogliche Handgriffe Deß Zirckels und Linials Oder Außerwählter Anfang zu denen Mathematischen Wissenschafften* ... Anhang oder Beschreibung Derer in den Geometrischen Kupffer-Figuren beygefügten Ungarischen Städte, Vestungen und Schlösser. Wien, Johann van Ghelen, 1686. (Oradea planșa 29; Satu Mare p. 65; Timișoara p. 19).

Mallet, Allain Manesson. *Description De L' Univers, Contenant Les Differents Systemes Du Monde, Les Cartes generales & particulieres* ..., Frankfurt, Jean David Zunner, 1686. (Oradea figura L).

Theatrum novellarum Mundi Alterum. Anderer Schauplatz der Welt, neuen sonderbahren traurig- und frölichen Begebenheiten; mit beygefügter eigendtlicher Beschreibung der Wallachi, Moldau, Ukraine, Wohlin, Podolien und dess starcken durch solches Land vorbey der Welt berussen Vestung Caminies und Biolograd ins schwartze Meer laussenden Diester-Fluß. Dem curiosen Leser zur Nachricht und Belustigung, historisch und in schönen Mappen und Kupffer-Abbildungen vorgestellet, Gedruckt bey Thomas Astaler, Jacon Enderlin Verlag, Augsburg, 1686. (Iași planșa dintre p. 44 și 45).

Rossi, Giovanni Giacomo de. *Teatro della guerra contro il Turco, dove sono le piante, e le Vedute delle principali citt e fortezze dell' Ungaria, Morea e d'altre provincie*, Gio. Giacomo Rossi, Roma, 1687–91. (Oradea planșa V, vederea din stânga jos, din patru; Timișoara planșa VI, vederea din stânga jos, din patru).

Wagner, Johann Christoph. *Christlich- und Türckischer Staedt- und Geschicht-Spiegel. Vorweisend Eine eigentliche Beschreibung aller in der vornehmsten Städte, Vestungen und Schlösser der Christenheit und Türckey ... In Ober- und Nieder-Ungarn* ... Gedruckt und verlegt durch Jacob Koppmazer, (patru părți în două volume) Augspurg, 1687–1690. (Oradea planșa 12).

Bouttats, Gaspar. *Description exacte des royaumes de Hongrie et Dalmatie. Avec les Principautés de Svenberge, Walachie, Moldavie, Bulgarie, leur Villes et Fortresses (...)*, Anvers, 1688. (Oradea planșa 21; Timișoara planșa 20).

Krekwitz, Georg. *Totius Principatus Transylvaniae Accurata Descriptio. Das ist: Ausführlische Beschreibung*

BDD-A26157 © 2016 Centrul Cultural Interetnic Transilvania
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:30 UTC)

des gantzen Fürstenthums Siebenbürgen, seinen Ursprung, Aufnahm und Wachsthumb, Nürnberg & Frankfurth, 1688. (Bistrița p. 296; Brașov p. 310; Cluj p. 305; Mediaș p. 346; Oradea p. 323; Sibiu p. 335; Sighișoara p. 353).

Peeters, Jacobus. *Korte Beschryvinghe, ende aenwysinghe der Plaetsen in desen Boeck, naer hunnen teghenwoordigen Standt, pertinentlyck uyt-ghebeeldt, in Oostenryck*, Antwepen, 1690. (Cluj planșa 36; Lipova planșa 40; Oradea planșa 32; Satu Mare planșa 49 vederea din dreapta din două; Timișoara planșa 35).

Rycaut, Paul; Sagredo, Giovanni. *Die neu eröffnete Ottomannische Pforte, bestehend in einer Beschreibung des gantzen Türckischen Staats- und Gottesdiensts aus Ricaut's in englischer Sprache verfaßten Buch und Giovanni Sagredo's ausführlichen Histori der vornehmsten Geschichten aller ottomannischen Monarchen* ... Auf Unkosten Lorentz Kroniger u. Gottlieb Göbels Seel. Erben. Gedruckt bey Johann Christoph Wagner. Vierzehndes Buch, *Von Mehmet dem IV*, Augspurg, 1694. (Alba Iulia p. 517; Cluj p. 523; Oradea p. 519; Sfântu Gheorghe p. 314).

Secolul al XVIII-lea

Bodenehr, Gabriel. *Europens pracht und macht in ... Kupfer-Stücken worinnen nicht nur allein die Berühmtest und Ansehnlichste sondern auch ander Stätte, Festungen, Schlösse, Klöster... vermittelst anmuthiger... Prospecte... Vorgestellt werden.* Verlegt und herausgegeben aniezo Von Georg Christoph Kilian, Kupferstecher in Augspurg. 3 Teile. Augsburg [1700]. (Oradea partea 1, p. 76; Timișoara partea 1, p. 167)

Rycaut, Paul; Sagredo, Giovanni. *Der Neu-eröffneten Ottomannischen* Pforten *Fortsetzung. Oder: Continuirter Historischer Bericht: Betreffend Der Türckischen Monarchie Staats-Maximen, Macht / Reichthum / Kriege ... Und was dabey Von Anno 1664. biß zu Ende dieses 1700.* [2. Band]. Auf Unkosten Lorentz Kroniger u. Gottlieb Göbels Seel. Erben. Gedrduckt bey Johann Christoph Wagner, Augspurg, 1701. (Alba Iulia p. 517, Cluj-Napoca p. 424, Iași p. 355)

Merian, Matthäus. *Theatrum Europaeum oder Außfürliche und Warhafftige Beschreibung aller und jeder denkwürdigenr Geschichten, so sich hin und wider in der Welt, fürnemblich in Europa, und Teutschlanden... vom Jahr Christi 1617 biß auf das Jahr* 21 Bände, 1635-1738, Frankfurt am Main. Band 14, 1702. (Oradea, il. 13, p. 236)

Le Clerc, Sébastien. *Histoire de Charles V, Duc de Lorraine*, Paris, 1704. (Alba Iulia pagina de titlu)

Krügner, Johann Gottfried. *Vorstellung des höchstbeglückten Zweiten Feldzungs auss dem Hungarisch und Venezianischen Kriegs-Theatro* ..., Johann Theodoro Boetio, Leipzig, 1717. (București p. 1; Iași p. 49; Orșova p. 111)

Bodenehr, Gabriel. *Curioses Staats und Kriegs Theatrum Dermahliger Begebenheiten durch Unterschiedliche Geographische, Hydrograpfische, Topographische, Chronologische, Genealogische, Historische & c. Carten, Abrisse und Tabellen Erläutert und zu Bequaemen Gebrauch Ausgefertigt*. 8 Teile in 2 Bänden. Augsburg [1720], Gabriel Bodenehr fecit et excudit. Partea 7: *Das durch den Römischen Adler von den Türcken befreyete Königreich Ungarn Oder Accurate und allerneuste Plan und Prospect aller Städte, Vestungen, Flüsse und Pässe des Königsreichs Ungarn und daran stoßender Länder* ..., Augsburg, 1720. (Oradea p. 76; Timișoara)

Bodenehr, Gabriel. *Geographische Vorstellung der sogenannten kleinen Tartarey:* wie auch einiger Landkarten, Plans u. Prospect wo derzeit sich das Kriegs Theatrum eröffnet und durch die Sieghaffte Waffen der Russen Grosse Progressen gemacht werden, Augsburg, 1720. (Iași; Oradea; Timișoara)

Schwantz von Springfels, Friedrich. *Descrierea Olteniei*, manuscris german la Biblioteca Academiei Române. (Călimănești-Căciulata – Cozia foarte. 75; Horezu foarte. 67; Râmnicu Vâlcea)

Pieter van der Aa, *La Galerie Agreable du Monde, Ou l'on voit en nombre de cartes tres aexactes et de belles tailles-douces, Les Participaux empires, roiaumes, republiques, provinces, ville, bourges et forteresses ... Les iles, côtes, rivčres, ports de mer, & autres Lieux considerables del'ancienne & nouvelle Géographie* ... Les Estampes aiant été dessinées sur les Lieux, & gravées exactement par Les celébres Lukyen, Muldet, Goerée, Baptist, Stopendaal, & par d'autres Maitres renomez ... Le tout mis en ordre & executé Leide, Par Pierre vander Aa, Marchand Libraire [1730]. Partea 45: *Hongrie, Turquie en Europe* ..., Tom I, 2c. [4 vederi pe o planșă:] [4.] Waradin [Großwardein]. (Oradea Partea 45, tom I, 2c; Timișoara Partea 45, tom I, 3b)

Schwadtner, Friedrich; Eltner, Johann. *Prospect der in Fürstentum Siebenbürgen liegenden Hauptstadt auch anderen Städten und Schlössern sombt denen in die türk-Wallahay wie auch in die Moldau gehende Reiht undt Fahr-Pässen bei Verfertigung der geographischen Landt Charten dieses Fürstentumb aufgenommen undt zusammengetragen im Jahre 1735*. Kriegs archiv. Kartenabteilung. Wien, 1735. (Alba Iulia pl. 2; Bistrița pl. 3; Brașov pl. 4; Cluj-Napoca pl. 3; Făgăraș pl. 6; Gherla pl. 7; Hunedoara; Mediaș pl. 11; Odorheiu Secuiesc pl. 9; Sebeș pl. 12, Sibiu pl. 1; Sighișoara pl. 10; Târgu Mureș pl. 8).

Prospect und grundriß deren Staette und Granitz Paessen in Siebenbürgen. Zu deren Geographisch- und Topographischen Beschreibung Gehörig. Anno MDCXXXVI. Zusammen Getragen von Johann Conr. von Weiss Kayserl. Ingeieur Obrist Lieutenant und Fortifikation Director in Siebenbürgen. (Alba

BDD-A26157 © 2016 Centrul Cultural Interetnic Transilvania
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:30 UTC)

Iulia pl. 3; Bistrița pl. 11; Brașov pl. 7; Cluj-Napoca pl. 5; Gherla pl. 19; Mediaș pl. 13; Odorheiu Secuiesc pl. 17; Sebeș pl. 15; Sibiu pl. 1; Sighișoara pl. 9; Târgu Mureș pl. 16).

Teutsch, Josef. *Aufgerichtetes Denkm al der Verfallenen Bürgen oder Schlosser in Burzeland*, manuscris, Brașov, 1750. (Brașov).

Fernolend, Martino. *Geistreiches, Cronstadtisches Gesang. Buch*, Cronstadt, 1751. (Brașov).

Geschichte des gegenwärtigen Kriegs zwischen Russland, Pollen und der Ottomanischen Pforte, Frankfort, 1772. (Iași pl. XIV).

Der Türkenkrieg in Bildern, oder Vorstellung der wichtigsten Vorfälle, welche während den im Jahre 1788 entstandenen Kriege vorgefallen sind vol. I,. Prag u. a., Schönfeld, 1789. (Botoșani pl. 12; Iași pl. 19; Orșova pl. 20).

Balzer, Anton; Walenta, J. *Sammlung der merkwürdgsten Städte und Festungen, welche in den Jahren 1788, 1789 und 1790, von den K. K. Östereichischen, und Kais. russischen Armee der Pforte abgenommen worden, nach ihrer wahren Lage gezeichnet und illuminirt von Anton Balzer, nebst einer kurzen Beschreibung derselben nach Hof- und andern glaubwürdigen Berichten gesammelt, und zusammengetragen, von J. Walenta*. Zu finden in Prag bei Johann Balzer Kupferstecher und bei Herrn Caspar Widtmann Buchhändler Anno 1790. (Botoșani pl. 3; București pl. 29; Focșani pl. 22; Iași pl. 4; Orșova pl. 28).

Anexa 2

Secolul al XVI-lea

- Lucrări 4
- Centre tipografice 4 (1 Frankfurt, 1 Nürnberg, 1 Wallstatt, 1 Basel)
- Imagini 7 (2 Giurgiu, 2 Târgoviște, 1 Brașov, 1 Sibiu, 1 Timișoara)

Secolul al XVII-lea

- Lucrări 24
- Centre tipografice 12 (6 Nürnberg , 4 Augsburg, 3 Frankfurt, 2 Nürnberg & Frankfurt, 2 Antwerp, 1 Bologna, 1 Köln, 1 Leipzig, 1 Nürnberg & Bologna, 1 Roma, 1 Venezia, 1 Wien)
- Imagini 66 (18 Oradea, 14 Timișoara, 6 Satu Mare, 5 Cluj-Napoca, 4 Târgoviște, 3 Mediaș, 2 Alba Iulia, 2 Bistrița, 2 Brașov, 2 Lipova, 2 Sibiu, 2 Sighișora, 1 Iași, 1 Sebeș, 1 Sfântu Gheorghe, 1 Turnu Severin)

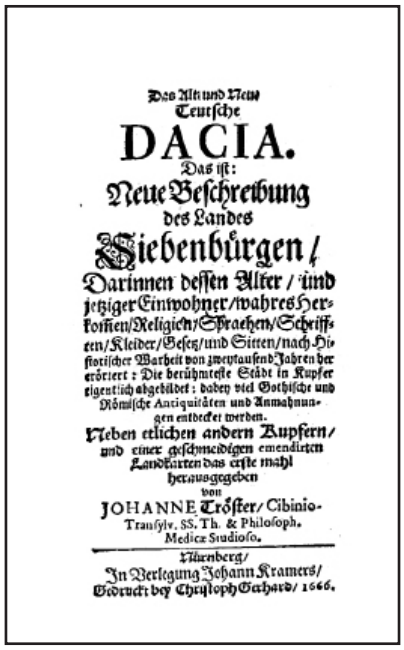
Secolul al XVIII-lea

- Lucrări 16 (12 cărți și 4 manuscrise)
- Centre tipografice 8 (4 Augsburg, 3 Wien, 2 Brașov, 2 Frankfurt, 1 Leiden, 1 Leipzig, 1 Paris, 2 Praga)
- Imagini 55 (6 Iași, 5 Oradea, 4 Alba Iulia, 4 Brașov, 4 Timișoara, 3 Cluj-Napoca, 3 Orșova, 2 Bistrița, 2 Botoșani, 2 București, 2 Gherla, 2 Mediaș, 2 Odorheiu Secuiesc, 2 Sebeș, 2 Sibiu, 2 Sighișoara, 2 Târgu Mureș, 1 Călimănești-Căciulata, 1 Făgărașm, 1 Focșani, 1 Hunedoara, 1 Horezu, 1 Râmnicu Vâlcea

Note:

1. Alberto Manguel, *Istoria lecturii*, Editura Nemira, București, 2011, p. 128.
2. Kristina Hartzer Nguyen, *The Made Landscape: City and Country in Seventeenth-Century Dutch Prints*, Harvard University Art Museums Bulletin, tom 1, nr. 1, 1992, p. 13.
3. Naomi Miller, *Mapping the City. The Language and Culture of cartography in the Renaissance*, Continuum International Publishing Group, London – New York, 2002, p. XIV.
4. PDA Harvey, *Local and Regional Cartography in Medieval Europe în History of Cartography*, vol. I, *Cartography in Preistoric, Ancient, and Medieval Europe and the Mediterranean* (editat de J.B. Harley și David Woodward), University of Chicago Press, 1987, p. 489-490.
5. James Elliot, *The City in Maps: Urban Mapping to 1900*, The British Library, London, 1987, p. 12.
6. Johannes Keuning, *The "Civitates" of Braun and Hogenberg*, în *Imago Mundi*, 17, 1963, p. 41.
7. James Elliot, *op. cit*., p. 12. Johannes Keuning, *op. cit*., p. 41.
8. James Elliot, *op. cit*., p. 21.
9. *Ibidem*, p. 16-19; Kristina Hartzer Nguyen, *op. cit*., p. 11; Johannes Keuning, *op. cit*., p. 41; Hugh Cahill, *Nuremberg Chronicle*, la http://www.kcl.ac.uk/depsta/iss/library/speccoll/bomarch/bomaug.html, accesat la 20 martie 2004; Anda-Lucia Spânu*, Despre surse iconografice utilizate eronat. Cazul „Liber Chronicarum"*, în *Historia Urbana*, XII, 1-2, 2004, p. 23-29.
10. Lucia Nuti, *The Perspective Plan in the Sixteenth Century: The Invention of a Representational Language*, The Art Bulletin, tom 76, nr. 1, 1994, p. 120-121.
11. Peter Burke, *Eyewitnessing. The Use of Images as Historical Evidence*, Reaktion Books, London, 2001, p. 84-85.
12. James Elliot, *op. cit.*, p. 82.
13. Kristina Hartzer Nguyen, *op. cit.*, p. 15.
14. Timothy F. Mitchell, *From Vedute to Vision: The*

BDD-A26157 © 2016 Centrul Cultural Interetnic Transilvania
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:30 UTC)

Das Alt und Neu
Teutsche
DACIA.
Das ist:
Neue Beschreibung
des Landes
Siebenbürgen/
Darinnen dessen Alter / und
jetziger Einwohner / wahres Her-
kommen / Religion / Sprachen / Schrif-
ten / Kleider / Gesetz / und Sitten / nach Hi-
storischer Warheit von zweytausend Jahren her
erörtert: Die berühmteste Städt in Kupfer
eigentlich abgebildet: dabey viel Gothische und
Römische Antiquitäten und Anmahnun-
gen entdecket werden.
Neben etlichen andern Kupfern /
und einer geschmeidigen emendirten
Landkarten das erste mahl
herausgegeben
von
JOHANNE Tröster / Cibinio-
Transylv. SS. Th. & Philosoph.
Medicæ Studioso.
Nürnberg /
In Verlegung Johann Kramers /
Gedruckt bey Christoph Gerhard / 1666.

Sursă foto: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/3f/Johannes_Tr%C3%B6ster-Das_Alt-_und_Neu-Teutsche_Dacia.jpg

Importance of Popular Imagery in Friedrich's Development of Romantic Landscape Painting, The Art Bulletin, tom 64, nr. 3, 1982, p. 414

15. *The Romanian World in Images. XV–XIX Centuries, interactive CD-ROM / Lumea românească în imagini. Secolele XV–XIX, CD-ROM interactiv*, NOI Media Print, Bucureşti, [2004].

16. Anda-Lucia Spânu, *Vechi reprezentări grafice ale oraşelor din România*, Contribuţii privind istoria oraşelor XII, Editura „ASTRA Museum", Sibiu, 2012.

17. Lista desfăşurată a numărului de lucrări şi a oraşelor reprezentate, pe secole, în *Anexa 2*.

18. Lista cărţilor, ordonată în ordine cronologică, după anul apariţiei cărţii, în *Anexa 1*. După fiecare titlu sunt menţionate între paranteze – acolo unde este cazul – paginile oraşelor reprezentate.

19. După Mainz, unde a funcţionat începând cu 1455 prima tipografie a germanului Johannes Gensfleisch, cunoscut sub numele de Gutenberg, după o mică proprietate la ţară a familiei sale, tiparul s-a difuzat cu rapiditate. Tipografii s-au înfiinţat atât în marile centre universitare, unde exista cerere de carte, cât şi în alte oraşe, care ofereau condiţii favorabile de producţie şi oportunităţi de desfacere a mărfii. În 1480 funcţionau deja ateliere tipografice în mai mult de 100 oraşe, şi fenomenul continua să se răspândească.
Până la 1500, tiparniţele (vest)europene produseseră peste 20 de milioane de cărţi. Se estimează că în secolul următor au fost tipărite între 150 şi 200 de milioane de exemplare. Vezi Lucien Febvre, Henri-Jean Martin, *L'apparition du livre*, Paris, 1958. Unii dintre primii tipografi şi-au început carierele ca ilustratori; în secolul al XV-lea întâlnim cărţi cu borduri ilustrate manual în jurul textului tipărit (David Bland, *A history of book illustration. The illuminated manuscript and the printed book*, University of California Press, Berkeley and Los Angeles, 1969, p. 101).

20. În secolele al XVI-lea şi al XVII-lea artele au înflorit în Nürnberg ca niciodată înainte sau de atunci, ca urmare a apogeului în dezvoltarea oraşului, datorat meşteşugurilor şi locaţiei oraşului în mijlocul Europei, favorizând comerţul. Alături de Augsburg, Nürnberg a devenit unul dintre cele două mari centre dintre Italia şi nordul Europei. Oraşul a fost un centru timpuriu al umanismului, ştiinţei, tiparului şi invenţiilor mecanice şi a contribuit mult la dezvoltarea astronomiei. Tipografii şi editorii au o istorie lungă la Nürnberg. Multe dintre editori au lucrat cu artişti cunoscuţi ai vremii pentru a produce cărţi care ar putea fi, de asemenea, considerate opere de artă. În 1470 Anton Koberger deschis prima editură din Europa, la Nürnberg. La Nürnberg, Anton Koberger şi-a creat o adevărată şcoală de tipografie, unde lucrau nenumărate calfe. De altfel, avea şi cea mai mare tipografie din epocă, cu 24 de prese.

Bibliography:

David Bland, *A history of book illustration. The illuminated manuscript and the printed book*, University of California Press, Berkeley and Los Angeles, 1969.

Peter Burke, *Eyewitnessing. The Use of Images as Historical Evidence*, Reaktion Books, London, 2001.

James Elliot, *The City in Maps: Urban Mapping to 1900*, The British Library, London, 1987,

Lucien Febvre, Henri-Jean Martin, *L'apparition du livre*, Paris, 1958.

PDA Harvey, *Local and Regional Cartography in Medieval Europe în History of Cartography*, vol. I, *Cartography in Preistoric, Ancient, and Medieval Europe and the Mediterranean* (editat de J.B. Harley şi David Woodward), University of Chicago Press, 1987

Kristina Hartzer Nguyen, *The Made Landscape: City and Country in Seventeenth-Century Dutch Prints*, Harvard University Art Museums Bulletin, tom 1, nr. 1, 1992.

Johannes Keuning, *The „Civitates" of Braun and Hogenberg*, în *Imago Mundi*, 17, 1963.

Alberto Manguel, *Istoria lecturii*, Editura Nemira, Bucureşti, 2011.

Timothy F. Mitchell, *From Vedute to Vision: The Importance of Popular Imagery in Friedrich's Development of Romantic Landscape Painting*, The Art Bulletin, tom 64, nr. 3, 1982.

Lucia Nuti, *The Perspective Plan in the Sixteenth Century: The Invention of a Representational Language*, The Art Bulletin, tom 76, nr. 1, 1994.

Anda-Lucia Spânu, *Despre surse iconografice utilizate eronat. Cazul „Liber Chronicarum"*, în *Historia Urbana*, XII, 1-2, 2004.

Anda-Lucia Spânu, *Vechi reprezentări grafice ale oraşelor din România*, Contribuţii privind istoria oraşelor XII, Editura „ASTRA Museum", Sibiu, 2012.

BDD-A26157 © 2016 Centrul Cultural Interetnic Transilvania
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:30 UTC)